

Mezi dvěma jazyky

Vietnamská komunita v ČR

Než začneme charakterizovat vliv češtiny na vietnamskou komunitu, nejdříve popíšeme, od kdy a jak se do Čech dostali první Vietnamci a jaká byla jejich komunikační kompetence v češtině.

„Za oficiální počátek vietnamské migrace na české území ... lze považovat navázání diplomatických vztahů mezi tehdejší Československou republikou a Vietnamskou demokratickou republikou dne 2. února roku 1950.“ (Kocourek - Pechová, 2006) Od té doby začali přijíždět do tehdejší ČSR první studenti a děti z rodin postižených válkou. Na základě dohod¹ o kulturní a vědeckotechnické spolupráci z 50. – 60. let přijížděli další studenti, praktikanti, učňové i pracovníci vzdělávající se převážně v oborech strojírenství, textilního, potravinářského či obuvnického průmyslu, dopravy atd. Tento stav trval až do roku 1989, počet vietnamských pobývajících v tehdejší ČSSR byl kolem 30 – 35 tisíc osob. Tato skupina přijíždějících byla řádně vybraná vietnamskou vládou a měla z domova dostatečnou přípravu, jak jazykovou, tak i sociokulturní, na výjezd ze země. Pro ně vypracovala česká strana učební texty ke studiu českého jazyka v oborech, které si měli studovat, např. hutnictví, zemědělství, chemie, matematika, fyzika, stavařství a další. Po vypršení doby pobytu v Česku se někteří vrátili domů, ostatní zůstali a setrvávají dál v České republice až dodnes. Právě ti položili základ nově, spontánně vzniklé vietnamské komunitě v ČR. (Komers - Slezáková, 2010)

K této „průkopnické“ skupině, také označované jako první vlna, se po pádu komunistického režimu v Česku připojila druhá vlna, která přijela za účelem sloučení rodiny, ale i podnikání či ojedinele studia. Na rozdíl od prvních skupin druhá vlna již neměla žádnou jazykovou přípravu. Přijeli na vlastní náklady a spoléhali na

¹ Dohoda o kulturní spolupráci mezi Československou republikou a Vietnamskou demokratickou republikou, podepsaná dne 20. 3. 1957. V roce 1961 byla tato dohoda prodloužena na dalších pět let.

vybudované zázemí, které vytvořili jejich příbuzní a známí. Během let jim tu začaly vyrůstat děti, které už chodily do českých škol nebo je rodiče posílali k českým babičkám a tetám, zatímco oni tvrdě pracovali a prodávali. A tak se čeština stala druhým jazykem vietnamským dětem, dokonce hlavním, neboť komunikují i mezi sebou česky, mnohdy upřednostňují češtinu, pozapomínají na svůj mateřský jazyk a musí chodit na doučování vietnamštiny. (Komers - Slezáková, 2010)

Poslední třetí vlnu vietnamských migrantů tvoří nejpočetnější skupina, která přišla do Čech po roce 2000 hlavně za prací v továrnách a montážních závodech. Měli možnost se vzdělávat v jazykových kurzech ve Vietnamu, nebo i přímo v továrnách v Česku. Kromě pracovních frází nechtějí ani nemají ambici se učit česky, protože přijeli za jediným cílem – pracovat a vydělávat si pro rodinu ve Vietnamu – poté plánují vrátit se zpět do vlasti.

Statistika ukazuje, že Vietnamci jsou třetí nejpočetnější skupinou cizinců pobývajících v České republice čítající zhruba 60 tisíce lidí. Prudký vzrůst nastal v posledních letech díky pracovní migraci. Za více než 60 let od příchodu prvních vietnamských dětí vybudovala vietnamská komunita pevný základ na českém území. Mnozí si zde zakládali i zakládají rodinu, pracují v českých i zahraničních firmách, prodávají v kamenných obchodech, jejich děti studují na českých školách.

Vliv vietnamštiny na češtinu

Naučit se český jazyk bývá pro Vietnamce obtížný úkol s množstvím překážek. Problém nespočívá jen ve výslovnosti nebo v gramatice, jsou tu i jiné skryté překážky, např. ve slovní zásobě, ve způsobu vyjadřování nebo pro samouky problém doslovného překladu frází. Z výchozího výkladu je zřejmé, že čeština a vietnamština jsou výrazně odlišné jazyky s minimem společných bodů, a proto je přirozené, že osvojit si češtinu pro Vietnamce nebývá lehkým úkolem. Přináší tak nevědomky do češtiny prvky vietnamského jazyka.

Hlásky /ř/, /š/, /č/, /ď/, /c/ jsou pro vietnamštinu nepřírozené, vůbec se nevyskytují, souhlásky /r/ a /j/ se vyslovují jen v dialektech². Proto mnohdy uslyšíme místo *děkuji* – /zekuzi/ nebo *čtyři* – /styzi/, *dobře* – /dobeše/, *uklidit* – /ukelizit, citrón – /sitzon/. A tak někdy nevědomě vysloví vietnamský student jméno *Radek* jako /zazek/ nebo taky /zadek/.

Souhláskové shluky jsou pro Vietnamce velkým problémem. Vietnamci mají tendenci k redukci. (Komers - Slezáková, 2010) Čech nemusí rozumět pozvánce „*Přít na ku-řeti*“. Vietnamský mluvčí chtěl původně pozvat českého přítele, ať přijde „*na kus řeči*“. S vietnamskou výslovností nabývá však toto pozvání zcela jiný význam. Došlo v této větě k vypuštění souhlásky /s/ ve slově *kus* a hláska /č/ vyslovil dotyčný jako /t/ podle severního dialektu, kde se nerozlišuje /ch/ od /tr/ (české /č/ od /č/). Podobná výměna smyslu slova dochází např. ve slově „*ken-čum*“, vskutku mělo být „*centrum*“. Souhláska /c/ se ve vietnamštině vysloví jako české /k/ a souhláska /tr/ jako české /č/.

Velmi častým úkazem je zkracování hlásek, v některých případech i zkracování slabik. Vychází se z výše již uvedeného, že vietnamština je jednoslabičný jazyk, proto se mluvčí snaží také češtinu přizpůsobit svému zvyku. Většinou zkracuje hlásku na konci slova: *motor* – /mo-to/, *pozor* – /bo-zo/. Jestli jsou slova příliš dlouhá, zkrátí ho z *Teplíc* – /Tep/, *Karlovy Vary* – /Ka/, *Ostrava* – /Ot/. Mnohdy se dá říci, že Vietnamci mají „kratke zobaky“, jelikož většina z nich neumí rozeznat, kde je dlouhá, a kde krátká slabika ve slově skládající se z více slabik. (Komers - Slezáková, 2010)

Komers a Slezáková (2010) dále upozorňují, že Vietnamci narážejí ještě na další potíže ve výslovnosti hlásek, které ve vietnamštině sice existují, ale pouze v jistých pozicích, např. /p/ se ve vietnamštině téměř nevyskytuje na začátku slov, proto se stane, že slovo *práce* se vysloví jako /brá-sel/. Vasiljev (2006) uvádí výslovnost /bou/ místo *pout'*.

Vietnamská slova se skládají z jedné slabiky, liší se tak od češtiny, ta má jak jednoslabičné, někdy i dvojslabičné či dokonce trojslabičné a více. Například slovo:

² Pozn.: hláska /r/ se na severu Vietnamu vyslovuje jako /z/ a české /d/ je pro Vietnamce /z/

*nejnezdevětadevadesátero znásobovatelnějšími*³, skládající se z dvaceti slabik by bylo pro Vietnamce velice obtížné ke čtení. Nejdelší vietnamské slovo je *nghiêng*, vysloví se však jednoslabičně.

Nevyslovitelné pro vietnamského mluvčího jsou také slova neobsahující v sobě žádnou samohlásku, jako např. známé jazykolamy: *Scvrnkls hrst zrn*⁴ nebo *Strč prst skrz krk*. Někdy samostatné */str-/*, */sp-/*, */pr-/*, */ml-/* a další spojení více souhlásek Vietnamec nevysloví, neboť ze své mateřštiny taková spojení nezná. Proto vsunuje mezi souhlásky samohlásku, která výslovnost usnadňuje, většinou využije anglické */er/* jako ve slovu *prší* řekne */pe-re-si/* nebo *prst* vysloví jako */pe-re-se-te/*, *strana* – */se-te-za-na/*. (Vasiljev, 2010)

Komers a Slezáková (2010) podotýkají, že odchylky při osvojování češtiny pro Vietnamce se objevují i v morfologii a v syntaxi. Skloňování a časování představuje velký problém, neboť vietnamština není flektivní jazyk, každé slovo má jen jeden tvar, tak např. sloveso *ăn* může znamenat *jíst, jím, jí, jez! jedl, bude jíst* atd.

Dá se říci, že Vietnamci nemají cit pro slovní druhy. Dochází k záměně příslovcí za přídavná jména (*mluvit sprostý*) nebo se plete podstatné jméno s přídavným jménem (*život štěstí* místo *šťastný život*). V oblasti syntaxe se klade přívlastek až za řídicím jménem (*člověk hodný*). U některých mluvčích je sklon řadit slova po vzoru vietnamských vět téměř bez gramatiky anebo s omezeným počtem naučených tvarů. Vypouštějí se spony (*on učitel, paní hodná*), nebo je nahrazují vietnamským existenciálním použitím slovesa *míti* (*mám tři let tady*). (Komers - Slezáková, 2010)

³ Nejdelší české slovo. [online]. 2003-2011 [cit. 2011. 5. 2]. <<http://weblog.finwe.info/item/nejdelsi-ceske-slovo>>

⁴ Jazykolamy. [online]. 2007 [cit. 2011. 5. 2]. <<http://www.pastelka.net/texty/jazykolamy.php>>

Vliv češtiny na vietnamštinu

O vlivu češtiny na vietnamštinu vycházíme ze studie Komerse a Slezákové (2010), kteří zkoumali výskyt českých slov ve vietnamském psaném textu. „*Vliv češtiny lze totiž dosud nejlépe pozorovat v lexikální rovině. Zejména inzertní rubriky přitom poskytují poměrně bohaté svědectví o tom, do jaké míry české výrazy pronikají do zdejší vietnamštiny*“. *Cửa hàng potraviny* neboli také *bót* označují obchody s potravinami, nebo *dlouho* pro dlouhodobý pobyt, *živnost* značí živnostenský list, *máy thái salám* je kráječ salámů. Vietnamci používají tyto výraziva (*večerka, restaurace, nonstop, plyn*) i v běžné komunikaci mezi sebou, i když řada z nich má vietnamský ekvivalent, jiné zase vůbec neexistují ve vietnamštině (*bistro, bar, herna*).

Vietnamci žijící v Česku si vytvořili řadu vlastních pojmenování českých míst pro lepší porozumění, neboť české názvy dělaly vietnamským návštěvníkům ne jeden problém. A tak Staroměstské náměstí se mění v „*náměstí Kohouta*“ (*Quảng trường con gà*), nebo Václavské náměstí zná Vietnamec pod názvem „*náměstí Koně*“ (*Quảng trường con ngựa*) a „*most Lásky*“ je označení pro Karlův most (*Cầu tình*). V prvním případě je zdrojem pojmenování kohouta na orloji, v druhém přirozeně Sv. Václava na koni a třetí název pochází pravděpodobně z romantické atmosféry při procházce večerní Prahou po Karlově mostě. (Vasiljev, 2006)

Vietnamci z první a druhé vlny se sami přezdívají jako *xù móc*. Název „*xù*“ vznikl tak, že si všimli, že Češi, když o nich mluví, užívají často výrazu „*Vietnamců*“. Přitom c slyší Vietnamci jako s a toto zakončení genitivu plurálu vnímali jako samostatné slovo. Tento případ zároveň ilustruje, jakými proměnami může projít české slovo, když vstupuje do jazyka s tak odlišnou fonologií. (Vasiljev, 2006, str. 50) A „*móc*“ znamená „*plesnivý*“. Komers a Slezáková (2010) přeložili tento pozoruhodný výraz jako „*Vietnamci obrostlí plísni*“. Vietnamci se tomu označení sami smějí, že žijí v Česku už tak dlouho, až zplsnivěli.

Nedávno se začal objevovat fenomén tzv. *banánové generace*. Pod tímto názvem se myslí mladí Vietnamci vyrůstající v českém prostředí, sice navenek

vypadají jako Vietnamci, ale přisvojili si českou mentalitu, tak jako vnějšek banánu je žlutý, vnitřek bílý. Toto označení se přeložilo do vietnamských časopisů vydávané v Česku jako *thé hê banan*. „*Není tedy vyloučeno, že vietnamská komunita se začne i generačně rozdělovat pomocí termínů, které vycházejí z ryze českého kontextu.*“, tak zakončili Komers a Slezáková (2010) článek o českých Vietnamcích mezi dvěma jazyky.